

ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

ISSN [2663-0265](#) (print) ISSN [2663-0273](#) (online)
Journal home page: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP>

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Анастасія Кирилівна БАРДАШЕВСЬКА

Магістр міжнародних відносин,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
Навчально-науковий інститут
міжнародних відносин,
вул. Юрія Ілленка, 36/1, Київ, 04119, Україна,

Anastasiia BARDASHEVSKA

Master of International Relations,
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Educational and Research Institute of
International Relations,
36/1 Yuriy Illienko Str., Kyiv,
04119, Ukraine

E-mail: bardashevskayanastya@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-7684-309X>

УДК 327+911.3:32(532)

СТРАТЕГІЧНА КУЛЬТУРА САУДІВСЬКОЇ АРАВІЇ

Received 15 June 2024; revised 5 July 2024; accepted 9 July 2024

DOI: [10.15421/352430](https://doi.org/10.15421/352430)

Анотація

У публікації проаналізовано вплив стратегічної культури Саудівської Аравії на формування її зовнішньої політики. Актуальність теми обумовлена зростанням викликів у сфері міжнародної безпеки, пов'язаними з повномасштабним вторгненням Російської Федерації на територію України, що продемонструвало докорінні зміни в сучасній системі міжнародних відносин з тяжінням до багатополлярності з мега-центрами сили. У межах близькосхідного міжнародно-політичного простору таким центром сили може стати Королівство Саудівська Аравія, одним із національних інтересів якого є прагнення здобути регіональне лідерство.

Проаналізовано теоретичні засади поняття стратегічної культури та екстрапольовано ці висновки на дослідження ставлення політичної еліти Саудівської Аравії до використання сили, а також інструментів попередження і боротьби з потенційними ризиками та загрозами національній безпеці. Відтак, крізь призму теорії конструктивізму в роботі було окреслено кожну з основних складових стратегічної культури Саудівської Аравії, а саме: роль стратегічно важливого географічного розташування країни, історичну ретроспективу становлення держави, аналіз сприйняття загроз та інструментів їх подолання, ставлення держави до її ворогів і союзників на міжнародній арені, а також чинник «м'якої сили».

Визначено, що в основі стратегічної культури Королівства Саудівська Аравія лежить високий рівень чутливості до внутрішніх і зовнішніх загроз, що є причиною активної мілітаристської політики держави, суперництва за регіональне домінування з Іраном та розбудови стратегічних відносин із сильним союзником, яким історично є Сполучені Штати Америки. Водночас, слід зауважити, що з метою досягнення національних інтересів у турбулентному середовищі міжнародної безпеки Саудівська Аравія активно використовує фактор «м'якої сили» що має пряму кореляцію з її національною ідентичністю як ісламської держави.

Ключові слова: *Королівство Саудівська Аравія, стратегічна культура, національна безпека, міжнародні відносини, зовнішня політика, конструктивізм, Іран, США.*

STRATEGIC CULTURE OF SAUDI ARABIA

Abstract

The publication analyses the impact of Saudi Arabia's strategic culture on the formation of its foreign policy. The relevance of the topic is connected to the growing challenges in the field of international security associated with the full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation, which has demonstrated fundamental changes in the modern system of international relations with a tendency towards multipolarity with mega-centres of power. Within the Middle East international political space, the Kingdom of Saudi Arabia may become such a centre of power, one of the national interests of which is the desire to gain regional leadership.

The article analyses the theoretical foundations of the concept of strategic culture and extrapolates these conclusions to the study of the attitude of the Saudi political elite to the use of force, as well as the tools

for preventing and combating potential risks and threats to national security. Thus, through the prism of constructivism theory, the article outlines each of the main components of Saudi Arabia's strategic culture, namely: the role of the country's strategically important geographical location, historical retrospective of the state's formation, analysis of the perception of threats and tools for overcoming them, the state's attitude to its enemies and allies in the international arena, and the factor of «soft power».

It is determined that the strategic culture of the Kingdom of Saudi Arabia is based on a high level of sensitivity to internal and external threats, which is the reason for the active militaristic policy of the state, rivalry for regional dominance with Iran and development of strategic relations with a strong ally, which historically has been the United States of America. At the same time, it should be noted that in order to achieve national interests in the turbulent international security environment, Saudi Arabia actively uses the soft power factor, which has a direct correlation with its national identity as an Islamic state.

Keywords: *Kingdom of Saudi Arabia, strategic culture, national security, international relations, foreign policy, constructivism, Iran, USA.*

Постановка проблеми.

Близький Схід є стратегічно важливим регіоном на міжнародно-політичній мапі світу з огляду на його унікальне географічне розташування у центрі ключових торговельних маршрутів, великі запаси енергоресурсів і високий рівень етноконфесійного розмаїття. Водночас політична нестабільність, низка збройних конфліктів і проблема поширення міжнародного тероризму роблять близькосхідні держави особливо вразливими до будь-яких змін динаміки міжнародних відносин. Яскравим прикладом такої «вразливості» стало повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України, що при цьому спричинило спалахи локальних конфліктів, зокрема в межах Близького Сходу, де восени 2023 року раптово відбулося загострення конфлікту між угрупованням ХАМАС та Ізраїлем. У цьому контексті неможливо не згадати про те, як у зв'язку з накладенням на Росію санкцій, низка країн Європейського Союзу вдалася до пошуку альтернативних ринків енергопостачання, що значно збільшило стратегічну цінність країн Близького Сходу шляхом забезпечення стабільних поставок нафти із Саудівської Аравії та зрідженого природного газу з Катару. Відтак, аналіз впливу зовнішніх політик окремих держав на глобальну енергетичну безпеку та світові економічні тенденції є критично важливим для прогнозування потенційних ризиків і загроз з метою їх попередження або мінімізації.

У сучасному світі серед найбільш актуальних проблем міжнародних відносин є рух до багатополарності з мега-центрами сили,

підвищення рівня геополітичної напруженості між державами, трансформацію міжнародного тероризму на фактор світової політики, зрушення у світовій економіці, нагальне кліматичне питання, а також зростання ролі енергетики та її впливу на політичні процеси. Це означає, що Королівство Саудівська Аравія як «енергетична наддержава» має великий потенціал поширити свій вплив на Близькому Сході та стати рупором арабо-мусульманського світу в умовах тотальної невизначеності. У 2016 році міністр оборони та за сумісництвом спадкоємний принц Саудівської Аравії Мухаммед бін Салман представив амбітну програму під назвою «Vision 2030», котру з упевненістю можна трактувати як стратегічну доктрину держави [Saudi Vision 2030 Overview 2016]. У ній викладені довгострокові цілі Саудівської Аравії, що базуються на використанні її сильних сторін і потенціалу розвитку. У своєму «leadership message» до саудівської нації Мухаммед бін Салман представив основні пріоритети внутрішньої та зовнішньої політики держави. [Leadership message 2024] Тож аналізуючи політику Королівства Саудівської Аравії, що репрезентує себе як домінуючу силу в регіоні та захисника інтересів усієї ісламської умми, неможливо оминати увагою роль стратегічної культури у процесі вироблення політичних рішень.

Аналіз наукової літератури.

Проблематика зовнішньої політики Королівства Саудівська Аравія, що значною мірою залежить від історико-культурних особливостей, вимагає комплексного аналізу наукової літератури. Бібліографічну базу цього

дослідження можна умовно поділити на декілька груп. До першої групи належать офіційні документи та сайти, що відображають підходи політичної еліти Саудівської Аравії до вироблення зовнішньої політики держави, зокрема стратегія Королівства «Vision 2030», програми планів із її реалізації тощо. Другу групу складають праці та статті видатних фахівців із міжнародних відносин, котрі опинилися в авангарді вивчення поняття стратегічної культури, зокрема роботи Джека Снайдер [Snyder 1977] та Аластейра Джонстон [Johnston 1995]. Третю групу формує низка видань і статей на тему історії, культури та зовнішньої політики Саудівської Аравії [Dr. Yasmine Farouk 2021; Wald 2019; Lacey 2019]. Отже, у роботі були використані Інтернет-ресурси різних держав, що надали можливість детально проаналізувати широкий спектр поглядів на питання стратегічної культури Саудівської Аравії та стали одним із інструментів пошуку документальної бази, виступів офіційних посадових осіб, реакції світової спільноти тощо. Дослідження питання стратегічної культури Саудівської Аравії в контексті її прагнення до здобуття регіонального лідерства знайшло своє відображення в зарубіжній історіографії, однак у вітчизняній літературі ця тематика не є висвітленою.

Мета статті: виокремити основні аспекти, що формують зовнішню політику держави крізь призму ставлення політичного керівництва Саудівської Аравії до застосування сили та його способів реагування на загрози національній безпеці.

Методика дослідження.

Основою роботи є теорія конструктивізму, крізь призму якої розглядається стратегічна культура в цілому. Конструктивізм звертає значну увагу на сприйняття, культурні чинники та, загалом, нематеріальні фактори могутності. У загальних рамках конструктивістського підходу в роботі було використано системний підхід для комплексної оцінки проявів і взаємних впливів елементів стратегічної культури; а також порівняльний аналіз та історичний підхід для більш конкретного дослідження стратегічної культури Саудівської Аравії.

Виклад основного матеріалу.

Поняття «стратегічної культури» країни є відносно новим у дослідженнях впливу ідей на застосування сили в міжнародних відносинах. Уперше його було введено в науковий обіг у вересні 1977 року відомим американським політологом і професором міжнародних відносин Джеком Снайдером. У своєму аналітичному звіті для RAND Corporation під назвою «Радянська стратегічна культура: наслідки для обмежених ядерних операцій» Дж. Снайдер мав на меті з'ясувати, чи готовий СРСР обмежити застосування ним ядерної зброї. Відтак, американський дослідник вирішив розглянути радянські підходи до формування стратегічного мислення крізь призму так званої «стратегічної культури», у рамках якої відбуваються процеси соціалізації індивідів, що призводять до виникнення загальних переконань. А отже, на думку Дж. Снайдера, поняття стратегічної культури охоплює набір ідей, емоційних реакцій і певних патернів поведінки щодо ядерної стратегії держави, яку слід розглядати на рівні «культури», а не суто «політики». Водночас учений наголошує на тому, що стратегічна культура не є визначальним фактором, що може вплинути на поведінку Радянського Союзу в умовах ядерної кризи, оскільки велику вагу має і реакція на ситуаційні загрози, що не залежить від культурних особливостей держави [Snyder 1977].

Ідея впливу стратегічної культури на прийняття політичних рішень уже після завершення «холодної війни» знайшла своє відображення у роботах ще одного американського науковця, професора Гарвардського університету, – Аластейра Джонстона. І хоча лівова частка його наукової діяльності була присвячена дослідженню міжнародних відносин Східної Азії та зовнішньої політики Китаю, окремої уваги заслуговує його стаття «Роздумуючи про стратегічну культуру», у якій автор здійснив спробу реконцептуалізації цього поняття [Johnston 1995]. А.Джонстон дійшов висновку, що стратегічна культура як «система символів» складається із двох складових. Перша – містить у собі базові припущення актора про:

- роль війни в житті людини – чи є війна

нормою, чи відхиленням;

- суперника та загрозу, яку він становить;
- ефективність застосування сили як здатність контролювати результати та нівелювати загрози, а також про умови, за яких застосування сили є раціональним.

Ці припущення формують центральну парадигму стратегічної культури, що надає інформацію, яка зменшує невизначеність держави щодо стратегічного середовища, але водночас походить з її історичного досвіду.

Тоді як друга складова «системи символів» включає в себе припущення держави на більш практичному рівні стосовно того, які варіанти є найбільш ефективними для протидії загрозливому середовищу. У свою чергу, ці припущення мають логічно впливати з центральної парадигми актора. Таким чином, А.Джонстон вважає, що прийняття рішень щодо оптимальної стратегії, якої має притримуватися держава у середовищі міжнародних відносин, є результатом чітко сформованої парадигми її уявлень [Johnston 1995].

З точки зору конструктивізму, відмінності в ідентичностях акторів слугують цілком логічним поясненням, чому держави обирають ту чи іншу модель поведінки в міжнародно-політичному просторі. Проте слід врахувати, що дослідження стратегічної культури держави не зводиться суто до розгляду її історичної ретроспективи, а є комплексним процесом аналізу цілої низки чинників, серед яких варто виокремити географічні особливості держави, фактор сприйняття політичною елітою загроз і ключові інструменти їх подолання, ставлення до союзників і ворогів, а також питання позиціонування держави на міжнародній арені [Lantis 2006].

Досліджуючи стратегічну культуру Королівства Саудівської Аравії, по-перше, неможливо не зазначити про важливість сприятливого *географічного розташування країни*, що надало саудитам важелі політичного впливу на міжнародній арені. Саудівська Аравія пройшла довгий шлях трансформації від пустелі з верблюдами в 1930 році до 19-ї найбільшої економіки у світі в 2023 році за показником ВВП [The 20 countries 2024]. Статус

«енергетичної наддержави» та розбудова сильної економіки дозволила Королівству нав'язувати власну політичну волю іншим суб'єктам міжнародних відносин і заслужено претендувати на лідерські позиції в близько-східному регіоні.

Унаслідок цього в зовнішній політиці держави сформувався чіткий патерн: використання такого потужного козира, як чорне золото, може перетасувати всю колоду гральних карт у руках інших міжнародних акторів, а цим гріх не скористатися з метою реалізації національних інтересів. У даному контексті досить показовою є цитата генерального директора Saudi Aramco (1995-2008) Абдалли Джума: «Нафта – це дарунок Бога. Але видобування нафти – справа людини», що підтверджує важливість цілеспрямованої політики верхівки держави в напрямку економічного розвитку [Wald 2019].

По-друге, варто розглянути *історичний фактор* становлення державності Саудівської Аравії, що сформував усталену систему формування зовнішньополітичних рішень, яка є актуальною і нині. Становлення Королівства Саудівської Аравії має пряму кореляцію з іменем його першого монарха – Абдель-Азіза Аль Сауда, котрий, заручившись матеріальною підтримкою Великої Британії та зібравши 60-тисячну армію, тридцять років боровся за об'єднання арабських племен в окрему незалежну державу. І саме в результаті його тривалої боротьби з Османською імперією та конкуруючою династією Рашидів 23 вересня 1932 року виникла Аравія Саудів. З того часу держава є абсолютною теократичною монархією, де король – це державний і водночас релігійний лідер, що володіє необмеженою владою [Lacey 2010].

Таким чином, саме характер приходу до влади Абдель-Азіза після довгих невдалих спроб саудитів створити власну державу сформував чіткий і зрозумілий патерн для наступних поколінь правителів Саудівської Аравії: лише «сталеві рука» короля у поєднанні з підтримкою впливових міжнародних акторів та вмідим використання сили здатні ефективно подолати загрози та гарантувати національну безпеку державі. Сьогодні Саудівській Аравії

притаманна жорстко вибудована вертикаль влади, у центрі якої постає король із дому Аль Саудів. Управління ґрунтується на традиційних племінно-автократичних практиках, а політичні партії та будь-які ознаки виборчої системи є незаконною діяльністю. Тому прийняття політичних рішень відбувається в процесі консультацій членів королівської сім'ї та технократичних радників.

По-третє, ключовою складовою стратегічної культури Саудівської Аравії є *сприйняття загроз і шляхів їх подолання політичною елітою держави*. Яскравим прикладом цього слугує резонансна справа вбивства Джамалі Хашоггі – журналіста відомого як найголовнішого критика уряду держави. На сторінках видання *The Washington Post* Хашоггі неодноразово звинувачував спадкоємного принца Мухаммеда бін Салмана в боротьбі з інакомисленням у країні та переслідуванні дисидентів, а у жовтні 2018 року журналіст був жорстоко вбитий у консульстві Саудівської Аравії в Туреччині. Ця справа викликала хвилю обурення світової спільноти та звинувачень на адресу спадкоємного принца Саудівської Аравії, інформація щодо причетності якого була підтверджена в 2021 році в одному зі звітів національної розвідки США [Assessing the Saudi Government's Role 2021]. Проте королівська династія не може допустити жодних заворушень, котрі здатні підірвати авторитет країни на міжнародній арені чи навіть призвести до будь-яких думок про неефективність інституту саудівської монархії. Тому якщо поглянути на професійну діяльність Джамалі Хашоггі через призму стратегічної культури, можна чітко побачити, що він фактично становив загрозу національній безпеці держави.

Очевидно, що не всі відповіді на потенційні небезпеки та загрози внутрішньому порядку держави є аналогічними до справи Хашоггі, але з цього випливає, що Саудівська Аравія звикла реагувати швидко та рішуче, навіть якщо це вимагатиме жорстких методів боротьби. Окрім того, даний приклад ілюструє те, що влада Королівства дуже болюче ставиться до питання будь-якого порушення усталеного порядку в державі та дискредитації її іміджу, і за рівнем пріоритетності

ставить вирішення потенційних проблем на перше місце, не чекаючи того моменту, коли вони можуть сягнути критичної точки.

По-четверте, в основі стратегічної культури Саудівської Аравії лежить прагнення здобути беззаперечне лідерство в регіоні, що має безпосередній зв'язок зі *ставленням держави до її суперників і союзників на міжнародній арені*.

У цьому контексті слід наголосити на літаристському підході Королівства у формуванні зовнішньої політики. За рахунок активного нарощування зброї держава має ресурси для використання інструменту військової присутності в інших державах. Зокрема, Королівство досить часто вдається до проксі-воєн, аби запобігти посиленню впливу на Близькому Сході іншого актора – Ірану.

Це яскраво продемонстровано на прикладі Ємену, де втручання Саудівської Аравії та Ірану у внутрішньополітичний конфлікт призвело до найгіршої гуманітарної катастрофи ХХІ століття. 25 березня 2015 року розпочалася операція країн-членів Ради співробітництва арабських держав Затоки «Буря рішучості» під егідою Королівства Саудівська Аравія, стратегічний інтерес якого полягав у недопущенні Ірану до важливих логістичних коридорів для транспортування нафти через Баб аль-Мандебську протоку й Аденську затоку. Саудівська Аравія підтримала уряд президента Ємену Абд Раббу Мансура Хаді, тоді як Іран – збройне угруповання шіїтів-зейдитів «Ансар Аллах». Окрім цього, Саудівська Аравія бере військову участь і в інших конфліктах, зокрема активно підтримує повстанські групи в Сирії [Dr. Yasmine Farouk 2021].

Та задля досягнення своєї стратегічної мети держава покладається не лише на власні сили, вважаючи раціональним створювати коаліції з іншими впливовими акторами для досягнення національних інтересів.

Уже тривалий час головним стратегічним партнером Саудівської Аравії є Сполучені Штати Америки. Двосторонні відносини між цими акторами ведуть свій відлік з 1933 року, коли король Абдель-Азіз надав американським компаніям концесії на пошук і добування нафти. Однак варто зазначити, що

протягом десятиліть держава Саудів перебувала у фактичній залежності від Великої Британії, тож у період з 1930 по 1950 роки Королівство вирішило змінити свою зовнішньополітичну орієнтацію на користь США, оскільки імперське історичне минуле Великої Британії бентежило Саудів і могло слугувати потенційною загрозою для новоствореної держави [Wald 2019].

Яскравим доказом цього можуть слугувати заяви еміра Абдель-Азіза про те, що Англія іноді займала недружню для Саудівської Аравії позицію, а напередодні його американського турне, яке він здійснив у 1947 році, між ним і представниками Сполучених Штатів Америки були укладені таємні домовленості, що пізніше були розсекреченими та опублікованими в Бейруті. У даному документі йшлося про спільні інтереси та цілі, які об'єднують дві держави, а також згадувалося про те, що Англія відійшла від своєї традиційно дружньої політики у відносинах із Саудівською Аравією, відмовившись від свого збалансованого курсу між Саудівською Аравією та її ворогами після того, як «напрямку або ж опосередковано почала зміцнювати саудівських ворогів» [Lacey 2010]. Вибір був зроблений: з того часу Королівство притримується курсу на Сполучені Штати Америки, що стали для Саудівської Аравії головним союзником, зокрема в суперництві з Іраном.

Розглядаючи стратегічну культуру Королівства Саудівська Аравія, на окрему увагу заслуговує *фактор «м'якої сили»* задля просування ідеї арабо-мусульманської єдності в зовнішній політиці Саудівської Аравії. Цей підхід має на меті уникнення поглиблення релігійних протиріч і координацію дій заради спільного блага, підтвердження чого є зазначений на сайті Міністерства закордонних справ Саудівської Аравії пункт про «відданість принципу арабського братерства через надання будь-якої підтримки та допомоги» [Saudi Vision 2030 Overview 2016]. Стратегічна доктрина «Vision 2030» детально окреслює позиціонування держави в регіональному та міжнародному співтоваристві, звертаючись до категорій історичних патернів і національної ідентичності.

Насамперед, це просування Саудівської Аравії як держави, де б'ється «серце арабського та ісламського світів». У зверненні спадкоємного принца, зокрема, йшлося: «Ми визнаємо, що Всевишній Аллах наділив наші землі даром, ціннішим за нафту. Наше королівство – це Земля двох святих мечетей, найсвятіших місць на землі, і напрямку Кааби (Кибла), до якого звертаються під час молитви понад мільярд мусульман» [Leadersip message 2024]. Окрім того, Мухаммед бін Салман наголошує на важливому геостратегічному положенні Королівства. Його геополітичним простором є арабо-мусульманський світ, що був проголошений стратегічним тилом держави. Натомість сама Саудівська Аравія в цьому просторі займає унікальне положення не тільки тому, що на її території знаходяться мусульманські святині, але й тому, що її геостратегічне розташування є «глобальним центром, що з'єднує три континенти: Азію, Європу та Африку». А наявність ключових водних шляхів робить Королівство «епіцентром торгівлі». Таким чином, у новому баченні держави дещо змінюється риторика щодо національної ідентичності та ролі Саудівської Аравії у світі. Цей документ також містив пункт про будівництво у священному місті Медина найбільшого у світі інтерактивного «ісламського музею», який презентуватиме картину мусульманського історико-культурного різноманіття, і що найголовніше – буде відкритим для туристів [Saudi Vision 2030 Overview 2016].

Висновки.

Даючи оцінку ставленню і чутливості Саудівської Аравії до внутрішніх і зовнішніх загроз, варто підсумувати, що Королівство є досить специфічною державою. Натомість аналіз стратегічної культури цієї держави, насамперед, звертає увагу на важливість історичного минулого в розумінні безпекової політики актора міжнародних відносин, кореляцію між його цінностями та прийнятими рішеннями. А отже, ключову роль відіграє питання національної ідентичності Саудівської Аравії.

Слід наголосити, що перед тим, як у 1932 році було створено Королівство, династія Саудів завойовувала цей титул у процесі тривалої боротьби з Османською імперією,

що, зрештою, стало причиною зміни зовнішньополітичного вектора держави на користь Сполучених Штатів Америки. Це, у свою чергу, свідчить про травматичний синдром держави: саудити відверто боялися імперських амбіцій Великої Британії, котра колись надала Абдель-Азізові фінансову підтримку для того, щоби подолати його суперників, та вирішили зробити ставку на США, які з того часу стали найголовнішим стратегічним союзником Саудівської Аравії.

Історичне минуле Королівства також стало прикладом для наступних поколінь династії Аль Саудів, що реагувати на загрози потрібно одразу, вдаючись до жорстких, проте «дієвих» методів. Саудівці не чекають на полум'я, а знищують іскру загоряння. Це демонструє справа Хашоггі, як і те, що держава живе за своїми усталеними звичаями та нормами, котрі, хоч і здаються несправедливими чи навіть дикунськими для світової спільноти, є звичними для саудівського устрою.

Саудівсько-іранський антагонізм слугує

логічним поясненням високого рівня милітаризації в Королівстві. Таке нарощування зброї, зокрема збільшення обертів виробництва національної військової промисловості та постійна закупівля найсучасніших систем озброєння, необхідне Королівству для застосування сили в якості перманентної військової присутності в інших державах, що надає йому вагомий вплив на карті Близького Сходу, а також дає впевненість у готовності протистояти будь-яким непередбачуваним загрозам національній безпеці держави.

Проте Саудівська Аравія використовує не лише «hard power», але й робить успішні кроки в напрямку застосування «soft power». Це ілюструє красномовна новаторська програма «Vision 2030», яка має на меті стрімкий розвиток різних сфер саудівського суспільства. Цей документ підтверджує серйозні наміри Саудівської Аравії стати справжнім трендсеттером не тільки для всієї ісламської спільноти, але й для всього світу, просуваючи таким чином власні культурні цінності й ідеали.

Бібліографічні посилання / References

- Assessing the Saudi Government's Role in the Killing of Jamal Khashoggi. (2021). *Office of the Director of National Intelligence*. Retrieved June 12, 2024 from <https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/Assessment-Saudi-Gov-Role-in-JK-Death-20210226v2.pdf>
- Dr. Yasmine Farouk on Saudi Arabia's Foreign Policy. (2021). *Georgetown Journal of International Relations*. Retrieved June 10, 2024 from <http://surl.li/fqniqv>
- Johnston, A. Iain. (1995). *Thinking about Strategic Culture*. *International Security*. Volume 19, Number 4, 32-64. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.fb03.uni-frankfurt.de/45431264/Johnston-1995-Thinking-about-Strategic-Culture.pdf>
- Lacey, R. (2010). *Inside the Kingdom: Kings, Clerics, Modernists, Terrorists, and the Struggle for Saudi Arabia*. Random House, 73-118
- Lantis, Jeffrey S. (2006). *Strategic culture: from Clausewitz to Constructivism*. SAIC. Retrieved June 12, 2024 from <https://irp.fas.org/agency/dod/dtra/stratcult-claus.pdf>
- Leadership Message by His Royal Highness Prince Mohammed bin Salman bin Abdulaziz. (2024). *Saudi Vision 2030, official website of the Kingdom of Saudi Arabia*. Retrieved June 12, 2024 from <https://www.vision2030.gov.sa/en/vision-2030/leadership-message/>
- Saudi Vision 2030 Overview. (2016). *Official website of the Kingdom of Saudi Arabia*. Retrieved June 12, 2024 from <https://www.vision2030.gov.sa/v2030/overview/>
- Snyder, Jack L. (1977). *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations*. The RAND Corporation. Retrieved June 10, 2024 from <http://surl.li/pzrmac>
- The 20 countries with the largest gross domestic product (GDP) in 2024 (in billion U.S. dollars). (2024). *Statista*. Retrieved June 12, 2024 from <http://surl.li/cefrqo>
- Wald, Ellen R. (2019). *Saudi, Inc.: The Arabian Kingdom's Pursuit of Profit and Power*. Pegasus Books; Reprint edition, 165-172.